

ПАРТИЗАНСКИ ЛОГОР У ЗАГЛАВКУ

После борбе на Дрежничкој Градини припремао сам се за одлазак у партизанае. Била је дошла директива: скојевци могу, који жели, да се добровољно јаве. Ја сам се једно време размишљао и донео сам одлуку да идем. Одмах нам је речено шта све треба да припремимо и на шта све треба да рачунамо кад се одлучујемо на тај корак. Тих дана био сам у неком посебном и доста чудном расположењу, јер сам заиста доносио велику и тешку одлуку. Ићи у партизанае значило је ништа друго него ићи директно у рат, у борбу, где се човек излаже најтежим напорима и где се шне. Али, био сам сигуран да је циљ те борбе велики циљ, а и да тај рескир није много већи од оног који собом носи даље остајање у граду.

Најзад, био сам сасвим спреман и већ сам се опраштао са неким друговима који су и даље остајали у граду. Био је то заиста изузетан тренутак у мом животу. Слободно могу рећи да је то била једна велика, судбоносна одлука, највећа коју сам самостално донео у свом животу. Била ме је ухватила нека доста нејасна врста меланхолије, која се смењивала са узбуђењем због предстојећег одласка у неизвесно, одакле нико не гарантује повратак. Сама могућност да то буде последње виђење са онима који остају, изазивала је једно двозначно осећање.

Седели смо нас два-три друга, који смо се спремали на та кав корак, испред једног локала у центру града. Чини ми се да је то била посластичарница. Било је топло и сунчано време, право лето у атмосфери, али не и у људима. Мирно сам посматрао све око себе обузет управо тим осећањем које се тешко речима може описати. Било је то такво осећање које није ни радост ни страх, али истовремено и једно и друго помало; не ни нешто ружно, нити тужно, али не и сасвим лепо, тако лепо као кад се сунце посматра кроз маглу — магловито лепо, као да је у исто време и лепо и тужно. Овај магловити део је више личио на осећај који изазива сусрет са непознатим, од којег се више радујем него страхујем — била је то више нека нејасна радозналост обавијена у ореол узвишеног и поносног. Али не само то...

Седели смо уз неко безалкохолно пиће и сасвим мирно, скоро као одсутно, посматрали сасвим ретке пролазнике и ослушкивали пулсирање те малоградске артерије. Опажао сам пријатно

треперење сунчане белине, која се одбијала од полушумовитог и сиво-зеленог тела Забучја, На моменте ми се чинило као да сабирам, прикупљам последње жеље и лепоте овог света и те средине у којој сам провео један део своје ране младости. Нисам могао да се надивим свему томе, тој средини коју ћу, ето, за који дан напустити и отићи у непознато, у нешто о чему сам само приче слушао. Чудо једно, како до тада нисам осећао ни запажао ту лепоту околине — је ли заиста могуће да је то све тако омамљиво и пријатно. Свакодневно сам туда пролазио и живео у томе а да никада нисам осетио да је све тако и лепо, и мило и пријатно. Зачудо, ипак ми није било тако жао што све то напуштам, што одлазим...

На моменте ми се причињавало да је време сасвим стало. Нигде ми се више није журило. Обавезе више никакве не осећам, као да од мене више нико ништа не захтева, као да сам према свима и свему измирио своје дугове и да, најзад, потпуно слободно одлучујем о својој судбини, Просто сам се дивио: ето, дочекао сам и тај тренутак да доносим тако крупне одлуке, сасвим самостално и добровољно. Нико ни у ком виду није вршио притисак на мене — лепо је речено: ко хоће — добровољно.

Још једна појачавајућа компонента тог осећања била је, можда, и сама тајност тога чина, те одлуке. О томе се није смело никоме говорити, ако нису директно у то укључени. Никоме од другова ни родбине нисам рекао. Само је знао мој друг и рођак Маринко Арсенијевић, скојевац. Осталима сам рекао да одлазим у село код својих родитеља. То сам и свом газди рекао, који ми је већ раније најавио престанак запошљења због несташнице посла. Било је то сасвим нормално: сви су се склањали из града ако су имали где да иду.

Не сећам се ко нам је био на челу те групе. Док се нисмо сви сакупили изван града, у Коштичком потоку, нисмо ни знали ко ће све бити. Доста магловито се сећам само њих неколико, али не свију. Знам оигурно да је био трговачки помоћник Миленко Ерић и један његов колега Јоцић. Затим се сећам да је ту био и Милан Хунцик и Славољуб Гудурић, опанчарски радник. Негде у први сумрак смо се почели пети уз неки воћњак, лево од подножја брда Поре, у правцу Јелове горе. Кад смо мало одмакли од Поре, дочекали су нас тројица познатих другова, који су већ били у чети. Чини ми се да су међу њима били Вукола Дабић и Слободан Пенезић, обадва обучени у сељачко одело и без оружја, уколико га нису нооили испод одела. Нас је било око 5—6, добро обучени и са ранцима и торбицама на леђима. И ми смо били без оружја, уколико неко није нешто имао сакривено у џепу. Ја нисам имао ништа, а нисам ни знао да рукујем ни са каквим оружјем.

Путовали смо доста дуго до логора у Заглавку. Негде касно у ноћ смо стигли. Лозинка је била — зваждукање познате мелодије из песме „Широм света омладина нова“ („Широкаја страна

маја роднаја"). Прилаз је био кроз шуму, па преко једне чистине на чијем се брегу налазила база, односно где се оцртавала силуета једне грађевине, поред које је стајао стражар, али кога ми нисмо видели. Тек кад смо као одзив чули истоветно звилсдукање, пришли смо и поздравили се са њим. Они су се нама надали па је све ишло лако. Одмах су нам понудили нешто за јело, али смо нас већина одбила. Мало смо поразговарали и убрзо смо ое нашли један поред другог, на простром сену, испод крова те грађевине. Била је то једна обична штала на чијем се тавану налазило сено. Прве куће биле су неколико километара удаљене, а та колиба, не само штала, била је усамљена. Нама је то изгледало некако тајанствено, као у некој бајци — ново и необично, али ипак пријатно. Није нам било тешко заспати. И лело смо одспавали остатак ноћи, све до изгревања сунца.

Сутрадан смо све своје ствари предали у „колектив“ — тако су звали то заједништво над стварима. Био је то за нас новодошле сасвим нов појам. Значи све је колективно и све се расподељује на једнаке делове. Не може, на пример, неко имати три кошуље, а неко само једну или ниједну у резерви. Сву резерву смо тамо оставили и она се делила онима који немају. И новац смо такође предали у то заједништво. Одмах ми је синило кроз главу оно што су нам неки образованији другови говорили о новом друштву, о комунизму, где нема богаташа и приватне својине, као у капитализму. Зато, ваљда, и ми дадосмо све у заједничку својину, јер се за то ново и боримо. Тако сам ја по логици закључио о тој првој новини. Друга новина за нас је било ословљавање са „друже“ и поздрављање са стиснутом песницом, а трећа је била — црвене петокраке на капама, као изразити партизански симбол — то ниједна војска нама позната тада није носила на капама. По томе је свако од нас закључио да се заиста ради о новој народној и револуционарној војсци, која се по свему разликује од других војних формација, Тих новина ће бити још — ово су само оне прво уочене и карактеристичне за партизане.

То прво јутро у нашем биваку подсетило ме на оно другарство са излета на Балу Земљу: заједничко умивање, заједнички ручак, заједничко чаврљање о својим првим утисцима и познанства са **НОВИМ** друговима. Једном речју, радило се о првим знацима сасвим новог начина живота у који смо ступали. Ти први утисци су били сасвим пријатни, чак по нечему и романтични: усамљена зграда на брежуљку у близини шуме. Све обрасло у зеленило, изворска вода за пиће и умивање, непосредни дах природе и јутарњи цвркул птица. . . А још никаквих знакова није било о војној дисциплини, јер смо још били без оружја, али и то само за кратко. Тих дана су ту пристизале групе другова са разних страна. Бројно смо расли сваки дан и то осетно. Ту су се прикупљали и „стари“ партизани, наоружани, који су већ имали своја прва ватрена крштења. Многи од њих су већ били у ватри, у окршају на Дрежничкој Градини. Ту се прикупљало и оружје, које су поједин-

ци и групе доносили. Мени је још првог следећег дапа додељена пушка „маузерка“, која је била пуна земље и зарђала, јер је дуже времена стајала негде закопана. Неки искуснији друг ми је показао како да је расклопим и да очистим, па сам се забављао цео дан око ње док сам је само донекле дотерао у ред. Нажалост, била јој је сломљена опруга на нишану и да не би то кламкало морао сам везати обичном канапом. Такође ми је и први ремник био од канпе. Најгоре ми је изгледао нишан. Било је то ружно видети, па су ми се понеки другови подсмевали, наравно у шаљивом облику, али шта сам могао да радим, кад друге пушке није било, некеме је и таква морала допасти, зато сам се морао задовољити са њом. Пушка је, као и сваки алат — морао се на њега навићи да би га правилно и корисно употребљавао. Са том пушком сам остао све до уласка у Ужице, када смо запленили довољно нових пушака да је и мени могла допасти једна таква. На крају, мени је тада било свеједно каква ми је пушка, јер нисам је до тада никад имао у рукама и нисам још знао њену праву вредност, све док ми то старији другови не објаснише.

Кад се у тај логор сабра мало повећа група, онда су нам саопштили и како се чета зове и ко је командир, а одмах затим почесмо и са војним вежбама. Чета се звала „Радоје Марић“, прва ужичка чета, а командир је био Слободан Секулић, активни поручник бивше југословенске војске. Убрзо је чета порасла на два вода, а сваки вод је имао по две десетине. Доцније се то све удвостручило. Ја сам припао воду којим је командовао Никола Љубичић, резервни поручник, економ по струци. Сећам се како сам га први пут ту срео. До тада га нисам познавао. Још прво јутро кад су пристизале нове групе, он је наишао са још два-три друга. Био је карактеристично обучен па сам га тако лако запамтио. Имао је неке шајкане зеленкасте, уске панталоне и обичан капут, такође од неког шајка. На ногама цокуле са белим чарапама заврнутим преко сара. Био је некако озбиљнији од многих нас омладинаца. Одавао је слику зрелог човека са већим животним искуством.

Командир Секулић је некако одскакао од свих друш, не само по томе што је имао официрску униформу, већ и по самом лонашању, по говору, по командовању. Видело се да је прави официр, који је добро испекао свој занат. Код њега је све било речито, јасно и одређено, али нимало грубо, већ напротив — пријатно и занимљиво, па нам се миљило слушати га. Брзо смо почели да схватамо и улазимо у то основно војничко знање. Прво је било руковање оружјем, затим стројне вежбе, поздрављање и слично, и одмах смо прешли на вежбе напада и одбране. Више пута смо „нападали“ и „јуришали“ на једну голу косу у близини нашег лоштра. То нам је било једино школско учење, а после је дошло све кроз живу, стварну праксу, где се иуцало и крв прољевала.

Најзанимљивије нам је било слушати оне другове који су већ били у правој и то веома опасној борби, на Дрежничкој Гра-

дини. Доста су нам причали о самом току те борбе. Један од тих учесника, мислим да се звао Миленко, донео је куршумом пробушену капу албанског жандарма. Свима је причао како је убио тог жандарма и како је запленио његово оружје и, поред осталог, узео и ту капу. Други су још причали о томе како су били потпу*но опкољени и како су се на јуриш пробијали и пробии. Од њихове дреке и громовитог повика: У-Р-А-А! нападачи су се били збунили, а затим поплашили и „надали бежати као козе”. Један нам је испричао да је неко од наших другова убио жандармеријског командира пред сами јуриш, па је међу њима настала права паника, што је нашим много помогло да се успешно пробију и изађу као победници у тој неједнакој борби. Жаидарма и Немаца је било око пет стотина, а наших око 45. Том приликом сам први пут чуо како је Секулић командовао у тој борби и самом јуришу. Он се био попео на неко узвишење и на сав глас викао да су га добро чули и непријатељи. Намерно је наглашавао команду као да је имао три чете, дајући свакој одређени правац јуриша. Мени је доцније Лиле Топаловић причао, да је Секулић тада, у ствари, спасио чету од потпуног уништења, само својом вештином распореда бораца и ватреним и мудрим командовањем. Био је то човек који је знао не само да упуту војника него да га свог „запали” и подстакне на јунаштво. Под његовом командом, истицао је Лиле, људи су ишли као понесени, у највећем борбеном заносу, уверени у овоју снагу и победу.

Све је ово за нас младиће без икаквог војног искуства било веома поучно, а и јако занимљиво слушати. То нам је показивало да борба није никакав баук, да се тако лако не гине. Кад је њих тако мала група успела да „надигра” толико надмоћног непријатеља, онда смо ми „сила” — победа ће бити на нашој страни! Ја сам се потпуно уживљавао у то и тако резонување и тиме отерао и оно мало страха који сам са собом донео из Ужица. Али, то је било на самом почетку, тада кад још нисам био ни метка опалио, нити знао како барут смрди, ни крв мирише, а да и не говоримо о тешким ранама и другим невољама које ратовање собом носи.

Ипак, оптимизам на самом почетку био је важнији него икакво друго знање и искуство. Да тога није било, не би, свакако, ни жњели такве успехе током развитка устанка.

Поручник Секулић није био комуниста, али је био разборит и честит човек, велики патриота и храбар и одлучан војник. Он је био човек који у свако доба зна шта хоће и шта може. Подвиг који је извео на Градини донео му је велики углед, не само код бораца, него још више код натпег партијског руководства, Сећам се једног карактеристичног момента, једног догађаја који управо о томе говори. Било је то док смо још били у Заглавку. Једног дана био је позван на састанак групе партијских руководиоца ужичког краја. Он нам је рекао да иде на тај састанак, али није знао зашто га тамо зову. Међутим, кад се отуда вратио међу нас борце,

сав је блистао од неке унутрашње среће, од усхићења, Чмм смо га видели, држао се, како нам је изгледало, као да се налази на „седмом небу“. Верујем да су му тада честитали на оном подвигу на Градини, а можда је било и нешто више од тога, што је њему необично импоновало и веома лепо пријало. Поред тога, био је нечим пријатним много изненађен. Слушао сам га и гледао кад је са једним другом међу нама о томе причао. Био је сав озарен радошћу.

— Невероватно! Ја то до сада нисам знао. Зар је могуће да су тако добри људи ти наши другови, комунисти! Зар су комунисти заиста тако племенити и образовани људи! ... — говорио је Секулић.

Он је то и даље коментарисао, истичући како је он до тог момента био у тешкој заблуди у односу на Комунистичку партију и њено чланство.

Колико се сећам, њему је тада и званично саопштено да је постављен за командира наше чете, јер он на Градини није био командир чете, већ је у том тешком моменту, као најискуснији, као официр, непосредно преузео команду, свакако уз одобрење руководства чете. ..

Милорад ПЕТРОВИЋ